

INDUSTRIA 2

NIEUWSBULLETIN

nr. 2 | Augustus 2011

Inhoud: 41 Industriemonument 42 Berichten 47 Literatuur 48 Colofon

Roermond. De restauratie van ECI is in mei van dit jaar in volle gang. Foto Marcel Overbeek

Marcel Overbeek - Op een terrein tussen de oude binnenstad van Roermond en de rivier de Maas bevindt zich een van de oudste industriegebieden van Limburg. Aan weerszijden van het riviertje de Roer worden in de 17de eeuw al papierwatermolens gebouwd. In de 19de eeuw worden, voor de meelfabricage, de watermolens omgebouwd. Een gevelsteen uit 1830 herinnert daar nog aan.

In 1860 wordt vervolgens een stoommachine geïnstalleerd, een der eerste van ons land. De NV Het Steel koopt in 1920 het industriële complex, om er fabrieksmatig aardappelproducten te gaan

maken. Ook bouwt het bedrijf een waterkrachtcentrale op de rivier de Roer, die de complete stroomvoorziening van de fabriek verzorgt. In 1926 wordt het bedrijfsterrein overgenomen door de firma NV Noury en van der Lande uit Deventer, die er de Elektro Chemische Industrie (ECI) vestigt. Dit bedrijf, dat persulfaten produceert voor de zeep- en levensmiddelenindustrie beëindigt in 1974 de productie. Sindsdien staat het imposante industriële complex leeg en raakt het in verval.

Een deel van het ECI-complex wordt in 2006 gerestaureerd en als kantoor herbestemd. Voor de overige fabrieksgebouwen wordt in 2009 een kanjersubsidie door het rijk toegekend, waardoor een casco-restauratie van start kan gaan in 2010. Het ECI-complex is een unieke staalkaart van industriële architectuur, van

de oudste vroeg-industriële maalderijgebouwen uit 1830, de vierkante fabrieksschoorsteen uit omstreeks 1900 tot de architectonisch bijzondere betonnen silo's en sheddaken uit circa 1926. Inmiddels is het herstel van dit bijzondere industriële monument, uitgevoerd door de bouwcombinatie Louis Scheepers-de Bonth-van Hulten, in volle gang. Na de voltooiing van de casco-restauratie eind dit jaar zal het fabrieksterrein een functie krijgen als 'ECI-cultuurfabriek', met een clustering van verschillende culturele instellingen, naar het voorbeeld van de DRU-fabriek in de Gelderse Achterhoek.

Het ECI-terrein is eigendom van BOEi, de Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed, en staat op de rijksmonumentenlijst. Met het herstel van het ECI-complex is ongeveer 16 miljoen euro gemoeid.

Berichten

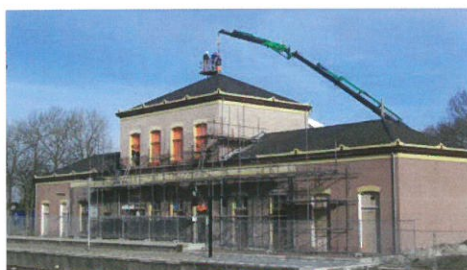
Balk, Friesland. De zuivel-fabriek is tegenwoordig een Bed & Breakfast.
Foto Marcel Overbeek

Groningen

Restauratie: station wordt museum

Zuidbroek - De afgelopen jaren is er door bestuur en vrijwilligers van het Noord-Nederlands Trein & Tram Museum (NNTTM) hard gewerkt aan de restauratie van het gesloten station Zuidbroek. Het station, gebouwd volgens een standaardontwerp van de Staats Spoorwegen, werd in 1958 verbouwd door de NS, waarbij de bovenverdieping en de zijvleugels werden gesloopt. In 2000 wilde NS ook het laatste restant van het stationsgebouw slopen, maar het sloopplan werd ingetrokken en het vervallen stationsgebouw werd gehuurd door de NNTTM.

Zuidbroek. Er wordt hard gewerkt aan het herstel.

Deze stichting stelt zich ten doel het stationsgebouw in de oude staat te herstellen en er een museum in te vestigen, gewijd aan de spoorweggeschiedenis van Noord-Nederland. In 2006 werd het gebouw voor het symbolische bedrag van 1 euro overgenomen van de gemeente Menterwolde. Sindsdien wordt met een aantal vrijwilligers door de NNTTM hard gewerkt aan het herstel. In 2010 kon het hoogtepunt van de restauratie worden gevierd, met de herbouw van de bovenverdieping en de beide zijvleugels. De verwachting is dat het stationsgebouw eind dit jaar helemaal in de oude staat zal zijn teruggebracht.

Friesland

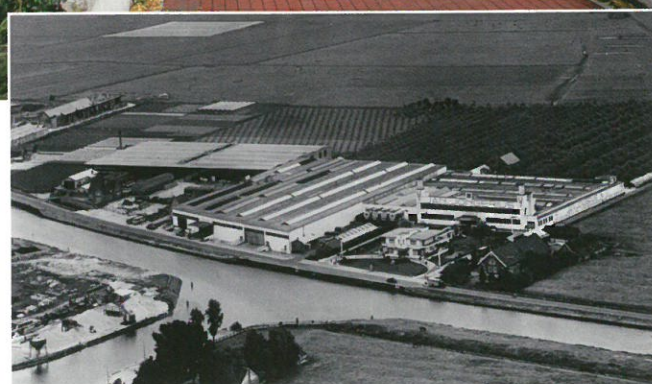
Inzetten op industrieel erfgoed

Joure - Veel Industrieel erfgoed in Friesland, waaronder zuivelfabrieken, is door sloop verloren gegaan. Om aandacht te besteden aan dit onderwerp organiseerde het Atelier Fryslân op 24 mei een symposium met als thema het behoud van industrieel erfgoed in Friesland. Er werden in de voormalige fabriek van Douwe Egberts in Joure tijdens dit symposium presentaties gehouden en discussies gevoerd, voorafgegaan door een rondleiding door het gebouw. De avond zelf stond in het teken van de urgentie van de behoudopgave. Van de ooit 130 zuivelfabrieken in de provincie zijn er nog geen tien over. Voor het na-oorlogse erfgoed doet intussen ook een opgave op. Spreker Peter de Ruyter schetste de kern van de opgave aan de hand van de ontwikkeling van de bedrijvigheid. Die veranderde in Fryslân van watergerelateerd naar (snel)weggerelateerd. Juist de relatie van het erfgoed met de plek, de sociale betekenis ervan en het landschappelijke netwerk kan inspiratie opleveren voor een transformatie. Anno van der Broek van stichting DBF, het kenniscentrum voor leefbaarheidsprojecten in Noord-Nederland, sprak over de mogelijkheden van het herbestemmen van industrieel erfgoed met als voorwaarde dat leefbaarheid voorop staat. Architect Bert Dirrix (diederendirrix) liet

aan de belangstellenden zien dat industrieel erfgoed soms juist enige mate van vervreemding nodig heeft om weer een plek voor inspiratie te worden. Ook werd benadrukt dat het herbestemmen of transformeren van industrieel erfgoed niet gaat om perfectie maar juist om het continu veranderen, het onaffe als essentie van de industriële architectuur en de plek. De zuivelfabrieken in Burgum en Oudega zijn voorbeelden van panden die nog overeind staan, maar waarbij voor het voortbestaan moet worden gevreesd. Buiten de zuivelfabrieken zijn er ook nog andere fabrieken en scheepswerven uit het begin van de vorige eeuw die verpauperen en die dringend hersteld moeten worden. In het onlangs gesloten coalitie-akkoord hebben gedeputeerde staten van de provincie Friesland zich gecommitteerd aan het behoud van industrieel erfgoed in de provincie. Atelier Fryslân wil dat de provincie nu gericht beleid ontwikkelt voor het behoud van dit soort markante gebouwen. Een probleem is vaak het vinden van een nuttige vorm van herbestemming voor de oude fabrieken. Een oplossing is soms het bundelen van verschillende functies of bedrijven, zonodig in combinatie met een nieuwbouwproject.

Utrecht. De Jongeriusvilla.
Fotograaf Bettina van Santen

De Jongeriusvilla ca 1950.
Foto archief Utrecht

De Jongeriusvilla in 1939.
Fotograaf onbekend

Utrecht

Monumentale Jongeriusvilla krijgt nieuwe gebruiker

Utrecht - Tot de zeldzame voorbeelden van Nieuwe Zakelijkheidsarchitectuur in de Domstad behoort de Villa Jongerius, gelegen aan de westzijde van de stad aan het Merwedekanaal. De monumentale villa maakte ooit deel uit van het autoreparatiebedrijf van Jan Jongerius. Deze Utrechtse ondernemer (1888-1941) opende in 1924 het allereerste Texaco-benzinestation van Nederland, en een jaar later nam hij een autoreparatiebedrijf over. Dit werd in de daaropvolgende jaren tot 1937 uitgebreid tot een groots complex, met fabriekshallen en een moderne ondernemersvilla met tuin, gebouwd in de trant van de nieuwe zakelijkheid.

De villa, 'Bastiaanshof', was met een pergola verbonden aan het kantoor en de

bedrijfshallen. Fabriek, villa en kantoor vormden een architectonisch geheel. Na de dood van Jongerius in 1941 bleef het bedrijf tot 1955 intact, daarna kwam het complex in gebruik bij het ministerie van defensie, die het in 2009 verliet. Door de gemeente Utrecht is vervolgens een herontwikkelingsplan voor het terrein gemaakt, dat de bouw inhoudt van een nieuwe woonwijk. Hiervoor is het noodzakelijk dat de bedrijfshallen worden gesloopt. De villa, nu eigendom van de Stichting Vrienden van het Jongeriuscomplex, is intussen aangewezen als rijksmonument.

De stichting streeft ernaar de villa, de tuin en het achterliggende kantoor als een geheel te behouden en dit een nieuwe bestemming te geven. De restauratie van de

villa, eind vorig jaar gestart, was hoognodig gezien de slechte staat waarin het pand verkeerde. Een kwetsbaar onderdeel van de villa vormen de ver uitstekende betonnen luifels, die het pand de zo karakteristieke aanblik geven. De restauratie van de villa is mogelijk gemaakt door subsidies van de gemeente en de provincie Utrecht en het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Het restauratieplan is gemaakt door het architectenbureau FBW architecten. Mogelijk gaan de villa en het kantoor in de toekomst onderdak bieden aan bedrijven in de creatieve en culturele sector. Ook wordt gekeken naar publieke functies, zoals horeca, culturele evenementen en exposities.

www.jongeriuscomplex.nl

Berichten

Nijverdal. De fabriekswatertoren wordt eind dit jaar gerestaureerd opgeleverd.
Foto Marcel Overbeek

De oorspronkelijke kantine.
Bron: Nieuw Land Erfgoedcentrum, Lelystad,
fotocollectie Dienst der Zuiderzeewerken

Overijssel

Zeldzame fabriekswatertoren behouden

Nijverdal - De voormalige fabriekswatertoren aan de P.C. Stamstraat in Nijverdal is eind 2010 gerestaureerd. De zeldzame watertoren werd in 1915 gebouwd in opdracht van de nabijgelegen textiel fabriek van de Nederlandsche Stoom Bleekerij. De watertoren met de sproei-installatie was bestemd om een watervoorraad op te slaan, die gebruikt werd bij het blekerijproces. De watertoren is opgetrokken in gewapend beton. Op het entreegebouwtje met vierkante plattegrond zijn de typerende achtkantige,

opengewerkte betonnen draagstijlen geplaatst, waarop het ronde betonnen waterreservoir is geplaatst. De watertoren, een rijksmonument, is sinds 2008 eigendom van de gemeente Hellendoorn, die de opdracht gaf de toren te restaureren. De kosten van het herstel, 2,5 ton, worden voor een groot deel door de provincie Overijssel gesubsidieerd. De toekomstige bestemming van de watertoren is nog niet bekend. De watertoren van Nijverdal is een van de zeldzaamste voorbeelden van fabriekswatertoren van ons land.

Flevoland

De Cantine wordt weer ontmoetingsplek en restaurant

Lelystad - De kantine van het vroegere Werk-eiland Lelystad is herbouwd op een andere locatie binnen deze gemeente. De kantine was een van de oudste gebouwen van Lelystad. Het werd gebruikt als eetgelegenheid voor de arbeiders die vanaf begin jaren 50 betrokken waren bij de bouw van de dijk voor Oostelijk Flevoland. Zij woonden in barakken op het Werkeiland en maakten gebruik van de kantine voor hun maaltijden, maar volgden daar ook kerkdiensten en allerlei culturele activiteiten. Jarenlang werd de kantine, nadat Oostelijk Flevoland was drooggelegd, nog gebruikt als restaurant. Vanwege de herinrichting van het Werkeiland moest de kantine in 2008 gesloopt worden. Een cultuurhistorisch waardeonderzoek gaf aan, dat het belangrijk was dit monument te bewaren en elders opnieuw op te bouwen. In overleg

tussen de gemeente Lelystad, de uitbaters van Restaurant Stake 5 en de directie van het Museum Nieuw Land werd besloten de kantine bij het museum te herbouwen en zijn oude functie als ontmoetingsplek en restaurant terug te geven. Op basis van de originele tekeningen, die in het archief van Nieuw Land bewaard zijn gebleven, heeft architectenbureau Atelier Dutch uit Almere nieuwe bestekken gemaakt voor de herbouw. Bouwbedrijf Loosman uit Swifterbant is begonnen met de herbouw van het restaurant De Cantine. Grontmij Vastgoedmanagement zorgt voor de bouwbegeleiding. Er zal zo veel mogelijk vanuit het origineel

worden gebouwd, maar natuurlijk zullen de huidige eisen voor veiligheid en duurzaamheid worden nageleefd. De inrichting van De Cantine zal geënt zijn op het originele interieur uit de jaren 50, zonder concessies te doen aan comfort.

Portierhuis van de gasfabriek bedreigd

Hilversum - Op het terrein van de gasfabriek in Hilversum staat als laatste herinnering aan deze stedelijke fabriek alleen nog het bedreigde portiershuis. Na de sloop van de overige opstallen op het terrein wordt nu een plan uitgevoerd voor grootschalige woningbouw. Grote ronde flatgebouwen moeten de herinnering levend houden aan de gashouders, die hier ooit stonden. Tot voor kort werd uitgegaan van behoud van het portiershuis als beeldbepalend cultuurhistorisch element bij de entree van de nieuw te bouwen wijk.

Projectontwikkelaar Proper Stok heeft in de nieuwste versie van het stedenbouwkundig plan het portiershuis echter geen plaats meer gegeven en wil het slopen. Deze overweging is mede ingegeven door de grote hoeveelheid vervuilde grond, die onder het portiershuis ligt. De Hilversumse Historische Kring Albertus Perk heeft protest aangetekend tegen de sloop, de gemeenteraad heeft al ingestemd met de afbraak van het portiershuis.

<http://hilversum.industriecultuur.nl>

Meest duurzame kantoor van Nederland

Bussum - De watertoren van Bussum is op zondag 20 maart in een radiouitzending van Vara's Vroege Vogels bekroond tot het meest duurzame kantoorgebouw van Nederland in

2011. De watertoren dateert uit 1897, en is gebouwd in neo-renaïssance stijl naar een ontwerp van de architect H.P.N. Halbertsma. Het markante gebouw werd in 1966 grondig verbouwd, met een ultramoderne nieuwe ombouw van het waterreservoir. In 1994 werd de toren buiten bedrijf gesteld.

Alle plannen voor verbouwingen liepen sindsdien op niets uit, tot het Bussums Watertoren Collectief werd opgericht door architect Bob Custers en Michiel Haas van het Nederlands Instituut voor Bouwbiologie en Ecologie. Zij maakten een plan voor de bouw van een duurzaam kantoorpand dat tegen de oude watertoren werd gebouwd. Daarmee werd het ook haalbaar om de toren te renoveren. De lelijke betonnen bovenbouw uit 1966 werd verwijderd en vervangen door een transparante ronde bovenbouw van glas en staal, en de oude bakstenen onderbouw van de toren werd in de oude staat gerestaureerd.

Het gecombineerde restauratie - en nieuwbouwproject van de Bussumse watertoren kreeg de prijs voor het meest duurzame kantoorgebouw van Nederland, omdat het gebouw in twee rekenmodellen de hoogste score haalde die er ooit is gemeten voor duurzaamheid en energiebesparing. Bovendien is op vrijwel alle bouwaspecten en energiegebruik gelet. De watertoren levert energie, zuivert zelf zijn afvalwater, benut warmte/koudeopslag, wordt verwarmd met afgewerkt frituurvet en is klimaatneutraal. De prijs werd uitgereikt door Professor ir. Anke van Hal, hoogleraar Sustainable Building and Development bij de Universiteit Nyenrode.

Bussum. De duurzame en energiezuinige watertoren.
Foto Marcel Overbeek

sinds 1875

BOGAERTS-VAN NULAND B.V.

Leidekkers-, Loodgieters- en Koperwerken, Zink- en Koperwerken in Felstechniek, Im- en Export dakleien

info@bogaerts-van-nuland.nl
Walstraat 3-5 - 5371 AL Ravenstein
Telefoon 0486-411586
Postbus 15 - 5370 AA Ravenstein

De Lintumsmolen Houtzagerij

Eiken - Douglas - Lariks - Grenen

Te zagen op elk gewenste maat.
Lengte's tot 12 meter.

Gosselinkweg 6, 7108 BP Winterswijk
Tel. 0543-564788, Fax 0543-564362
www.gebinten.nl

Berichten

Zuid-Holland

Bron www.architectuurgidsdelft.nl

Bron www.architectuurgids.nl
Foto: Jan Derwig

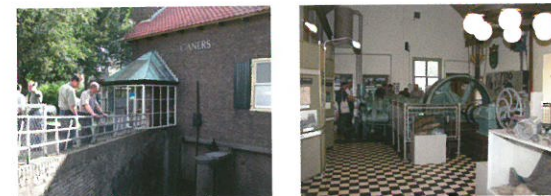
Agnetapark beschermd stadsgezicht

Delft - De fabriekswijk Agnetapark in Delft is op 2 februari officieel aangewezen door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) als beschermd stadsgezicht. De ontwikkeling van het Agnetapark en de aangrenzende Nieuwe Plantage is onlosmakelijk verbonden met de opkomst van de Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek in de tweede helft van de 19de eeuw. Onder de rook van 'de Gist', aan de westzijde van de spoorlijn, verrees het Agnetapark, genoemd naar de vrouw van J.C. van Marken, de directeur en oprichter van de Gist- en Spiritusfabriek.

Het oudste deel van de fabriekskolonie dateert uit 1882-1885 en vormt het eerste Nederlandse voorbeeld van een door een ondernemer gestichte tuinwijk, met huisjes in cottagesstijl

in een groene omgeving, naar ontwerp van de landschapsarchitect L.P. Zocher. De sociaal geëngageerde ondernemer J.C. van Marken liet de woningen bouwen voor zijn fabrieksarbeiders en hun gezinnen. Hij zette daarmee een nieuwe maatschappelijke en stedenbouwkundige ontwikkeling in beweging, die ook buiten Nederland toonaangevend was. In 1925-1929 volgde een stedenbouwkundige uitbreiding in de stijl van de Amsterdamse School: het Nieuwe Park. Behalve de arbeiderswoningen werden in het park ook een verenigings- en ontspanningsgebouw voor arbeiders gebouwd, evenals een drukkerij. Helaas is de directeurswoning van Van Marken in 1981 gesloopt. Op deze plek staat nu een borstbeeld van de ondernemer, in een parkje.

Noord-Brabant

Foto's www.johanvanhirtum.nl

Gemaal wordt museum

Den Bosch - Na ruim een jaar renoveren is 24 april het museumgemaal Caners in de buurt-schap Gewande bij Den Bosch voor het publiek geopend. De renovatie en herbesteding tot museumgemaal gebeurde in opdracht van de eigenaar, het waterschap Aa en Maas. Bezoekers gaan terug in de geschiedenis van zeven eeuwen polderbemaling. Gemaal Caners, een rijksmonument, werd in 1933 gebouwd en was tot 1979 in bedrijf. Met het gemaal werd overtollig water uit de polders gepompt. Vanaf 1979 heeft het moderne gemaal Gewande deze belangrijke functie overgenomen.

Er zijn in het museum foto's, kaarten en oude werktuigen van het waterschap te bezichtigen. Ook de 'schatten van Caners' zijn er te bewonderen. De originele dieselmotor wordt tijdens openingsuren regelmatig gestart en er zijn films over heden en verleden te zien. Iedere laatste zondag van de maanden april tot en met oktober is het gemaal open van 13 tot 17 uur. Adres: Krommenhoek 12a, Gewande (de dijk volgend tussen Empel en Lith). De toegang is gratis...

Philips breidt bedrijfsmuseum uit

Eindhoven - Het Philips-museum in Eindhoven wordt dit jaar uitgebreid met een moderne glazen aanbouw. Het museum is al jaren gehuisvest in het oudste fabrieksgebouw van Philips, een voormalige textiel fabriek waar in 1891 de eerste gloeilampen door Gerard Philips werden gefabriceerd. Deze historische locatie werd na 1960 door Philips gebruikt als voorlichtingsruimte, in combinatie met het bedrijfsmuseum. Aangezien de beschikbare expositieruimte te krap werd, is besloten om het museum uit te breiden.

De nieuwe glazen aanbouw, een ontwerp van architectenbureau GSG wordt tegen de oude fabriek gebouwd. Vanaf 2012 zal in het museum een vaste tentoonstelling te bezichtigen zijn over de geschiedenis van Philips. In de nieuwe presentatie zullen collectieonderdelen te zien zijn, die nu nog zijn ondergebracht op een industrieterrein elders in Eindhoven.

IND Maastricht elektriciteitscentrale aan Bassin. Foto gemeente Maastricht

Subsidie voor oude elektriciteitscentrale

Maastricht - Voor de restauratie van de oude elektriciteitscentrale aan het Bassin heeft de gemeente Maastricht een subsidie van € 250.000,- toegekend gekregen van de provincie Limburg. Daarmee wordt het mogelijk om het rijksmonument op te knappen en een nieuwe bestemming te geven.

De restauratie van het gebouw past bij het voornemen van Maastricht om de naastgelegen Timmerfabriek, een onderdeel van de Sphinx-aardewerkfabriek om te vormen tot cultuurcluster voor de stad. De cultuurfabriek is gericht op het opbouwen van een nieuwe culturele infrastructuur (uitbreiding, verbreding en vernieuwing van aanbod), het versterken van het productieklimaat en het realiseren van nieuwe werkgelegenheid voor de stad en de regio. De kosten voor de restauratie zijn geraamd op een half miljoen euro. De gemeente had de helft van dit bedrag al gereserveerd. Met de subsidie van de provincie kan de restauratie aan het eind van het jaar worden uitgevoerd. Voor de herbestemming wordt gedacht aan een restaurant of grand-café, maar daar wordt later pas over besloten. De elektriciteitscentrale is op het gebied van cultuurhistorie en architectuur voor Maastricht van grote waarde. In 1910 werd de centrale van de Sphinx op de hoek van de Boschstraat en het Bassin in gebruik genomen. In het gebouw stonden vroeger twee tandemcompound-stoommachines met een vermogen van 200 PK. Het bouwwerk lag aanvankelijk als een vrijstaand gebouw aan het Bassin. De bakstenen gevels zijn van binnen en van buiten gedecoreerd met siermetselwerk en smeedijzeren ornamenten. In de kopgevel aan de oostzijde is een jaartalsteen met het jaartal 1910 ingemetseld. Achter de centrale staan nog twee ketelhuizen.

Windmotoren in Friesland; een studie naar de opkomst en ondergang van dit bemalingswerktuig in Friesland (themanummer 32/33 van Molinologie, orgaan van The International Molinological Society (TIMS). Maart 2011.

Windmotoren zijn haast onopvallend ingepaste objecten in een polderlandschap. Daarom is deze categorie ook niet zo bekend in de literatuur. Het is daarom een goed initiatief dat er mede door TIMS-Nederland en Vlaanderen een interessante publicatie het licht

heeft gezien, onder de titel 'Windmotoren in Friesland'. Friesland was van oudsher de provincie waar dit type molen goed vertegenwoordigd was. Door ruilverkavelingen en herinrichting van het landschap moest deze molen steeds meer plaatsmaken voor efficiënte, centrale bemaling. De teloorgang kwam in beeld tijdens het Monumenten Inventarisatie Project (MIP), een inventarisatie van de bouwkunst tussen 1850 en 1940.

Een gevolg hiervan was dat bij het vervolproject, het Monumenten Selectie Project (MSP) toch een

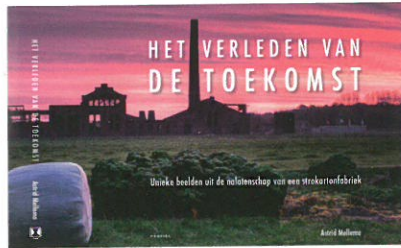
groot aantal werd geselecteerd om te worden voorgedragen tot rijksmonument. Deze publicatie geeft naast de geschiedenis en het ontstaan van dit type ook een overzicht van de spreiding in de provincie, van Friese bedrijven die zich op de fabricage van windmotoren toelieden en van de ontwikkelingen die een bijdrage leverden aan de teloorgang van de windmotor. Al met al een handzaam en informatief werk, niet alleen voor molenliefhebbers, maar ook voor de geïnteresseerden in techniekgeschiedenis en bemalinggeschiedenis.

Literatuur

Baijum. Friesland Windmotor Foto Willemjans

Literatuur

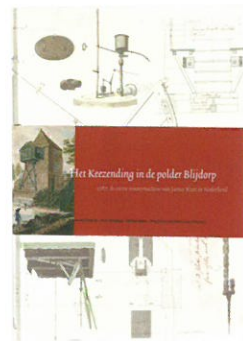

Astrid Mellema: *Het verleden van de Toekomst; unieke beelden uit de nalatenschap van een strokartonfabriek.* Bedum, Profiel, 2011. 176 blz., ill.. Oblong formaat. ISBN 978-90-5294-501-9. Prijs: € 29,95.

Ruim veertig jaar stond ze leeg: de strokartonfabriek 'de Toekomst' bij het Groningse Scheemda. Ooit de trots van de Groninger strokartonindustrie, werd de fabriek in 1968 gesloten en als opslagplaats van machines in gebruik genomen. In de loop der jaren verviel het imposante complex tot de grootste industriële ruïne van Nederland. Dankzij een miljoenensubsidie van het rijk konden de fabrieksgebouwen net op tijd van de ondergang worden gered en is de cascorestauratie inmiddels voltooid. Door de jaren heen oefende

het verlaten complex een sterke aantrekkingskracht uit, en tal van personen betraden de fabrieksgebouwen ondanks de bordjes 'verboden toegang' en maakten foto's van het interieur en de verroeste machines die overal lagen opgetast. De fabrieksgebouwen vormden in 2008 nog het decor voor Paul Verhoevens oorlogsfilm 'Zwartboek'. Ook de uit Oude-Pekela afkomstige Astrid Mellema werd gegrepen door 'de Toekomst'. In de periode dat de fabrieksgebouwen lagen te wachten op een nieuwe toekomst, verzamelde zij foto's van het complex. Toen ze hieraan bekendheid gaf werd ze overspoeld met beeldmateriaal van zowel professionele als amateurfotografen die de laatste dertig jaar de fabriek en het verval tot in detail fotografisch hebben vastgelegd. Aanvankelijk analoog, later

ook digitaal. Het door Astrid Mellema verzamelde materiaal is bijeengebracht in dit fraaie fotoboek. 'Het verleden van de Toekomst' is een unieke fotoverzameling geworden die het verval van een monumentaal fabriekscomplex tot in detail weergeeft, variërend van eenvoudige zwart-witfoto's tot bruidsreportages en glossy modelfotografie. Bijna zestig fotografen uit heel Nederland verleenden hun medewerking aan dit bijzondere tijdsdocument. In een korte inleiding wordt een schets gegeven van de geschiedenis van de strokartonfabriek. Het boek bewijst, dat de belangstelling voor industrieel erfgoed al heel lang breed gedragen wordt en dat 'Urban en Factory-exploring' niet iets van de laatste jaren is.

Remmelt Daalder e.a.: *Het Keezending in de polder Blijdorp, 1787: de eerste stoommachine van James Watt in Nederland.* Rotterdam, Roterodamum, 2010. Historische Publicaties Roterodamum, nr. 176. 88 blz., ill. ISBN 978-815390-1-2. Te bestellen via roterodamum@roterodamum.nl Prijs € 15 + € 2,50 verzendkosten.

Uit de archieven en literatuur was al bekend dat er in de Rotterdamse wijk Blijdorp een van de eerste stoommachines in Nederland heeft gestaan. Een enkele oude prent geeft ook een beeld van dit antieke gemaal, indertijd nog ver buiten de stad gebouwd te midden van weilanden. Bijna 225 jaar later wordt er wat men kan zeggen echte industriële archeologie bedreven. Dit kwam door de aanleg van het nieuwe

(tunnel)tracé van de Randstad Rail. Dit is een hoogwaardige openbaar vervoerverbinding tussen Rotterdam en Den Haag. Voor een groot deel gaat het hier ook om het tracé van de voormalige ZHESM, de Hofpleinlijn. Het boekje geeft inzicht in hoe deze stoommachine in Blijdorp gekomen is en in de felle strijd tussen voor- en tegenstanders. Bij de aanleg van de tunnel stuitte men op de fundamente van het stoomgemaal. De opgegraven fundamente werden goed gedocumenteerd. In 'Het Keezending in de polder Blijdorp' beschrijven diverse auteurs de historie van het gemaal en de resultaten van de opgraving. Het boek is een zeer aardige aanvulling in de literatuur over de geschiedenis van de stoombemaling in Nederland.

Colofon Industria in Heemschut

Industria is de nieuwsbrief van de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland (FIEN). FIEN zet zich sinds 1984 in voor het behoud van industrieel erfgoed in Nederland. Bij FIEN zijn 65 lokale en regionale stichtingen en verenigingen aangesloten.

Website
www.industrieel-erfgoed.nl

Redactieadres Industria
Redactie Industria
p/a Marcel Overbeek
Noteboomstraat 61
8021 WR Zwolle

Mailadres
industria@industrieel-erfgoed.nl